

POLITICA CULTURALĂ DIN RSS MOLDOVENEASCĂ: ÎNTRE DISCURSUL IDENTITAR ROMÂNESC ȘI PROMOVAREA „MOLDOVENISMULUI”

Dr., conf. univ. Valentin BURLACU
Universitatea Pedagogică de Stat
„Ion Creangă”

The article contains a review of the impact of Soviet-Romanian relations on SSRM. Cultural politics. Following the course about Sovietic Union's distancing and Bessarabian's problem of membership, ideological-propagandistic activity in the round of autochthonous population of republic. The objective is to cultivate a moldavian identity – particular by the Romanian society.

Declanșat imediat după retragerea trupelor sovietice (1958) și amplificat odată cu implicarea în disputa chino-sovietică de la începutul anilor '60, cursul României spre distanțare de Uniunea Sovietică (fără însă abandonarea modelului originar) și promovarea unei politici independente pe plan internațional, s-a accentuat la mijlocul deceniului respectiv. În acest context, anul 1964 a reprezentat un moment de cotitură în ceea ce privește relațiile sovieto-române sub toate aspectele.

După acțiunile de derusificare inițiate de liderul comuniștilor români Gheorghe Gheorghiu-Dej, rescrierea istoriei în spirit național, renunțarea la slavism și la lozinca „fratelui mai mare”, anul 1964 este semnificativ prin faptul că va cunoaște și o primă abordare a problemei apartenenței Basarabiei într-un context oficial (conform relatărilor lui Hrușciov în memoriile sale) [1]. Situația internațională, precum și studiile savanților din Occident favorizau demersul și mesajul promovat de conducerea românească având, deci, un impact important asupra politicii „culturale” promovate de sovietici în RSSM. Începând cu anii 1950, istorici, lingviști, politologi, filozofi, etnografi din Occident manifestă un interes tot mai mare față de problemele naționalităților din URSS, în general, și din RSSM, în special.

Tonul reizbucnirii disputelor în chestiunea lim-

bii materne a fost dat de Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească. În cadrul acestui congres, desfășurat în octombrie 1965, mai mulți participanți au abordat o serie de probleme stringente de interes național, în special revenirea la alfabetul latin. Evenimentele respective vor constitui piatra de hotar care va pune începuturile unei revizuirii radicale a politicii culturale din Republica Moldovenească.

Perioada „dezghețului cultural” între România și RSS Moldovenească, care durase cu acordul Moscovei aproximativ un deceniu, se încheia și, implicit, politica culturală a autorităților sovietice avea să urmeze un „nou” curs. Astfel, în articolul lui I. Bodiul, primul secretar al CC al PCM, din 23-24 noiembrie 1965, mesajul principal îl constituie problema limbii și grafiei. Autorul, într-un mod aberant, încearcă să demonstreze că „în norod nu este și n-a existat o problemă a limbii și a scrisului. Ea este creată în mod intenționat de propaganda burgheză, care speculează sentimentele naționale ale popoarelor în scopuri dușmănoase” [2].

Continuând aceeași linie, în raportul prezentat la 24 noiembrie 1965 liderul comuniștilor de la Chișinău încearcă să-și asume rolul de avocat al „poporului moldovenesc” în problemele vizate: „În ultimul timp, unii reprezentanți ai intelectualității au început să manifeste tendința de a înlocui tot ce este rusesc în limba moldovenească, ei se rostesc pentru a înlocui alfabetul rus cu cel latin. Și toate acestea se fac cu o condamnabilă ușurință și neseriozitate. Trebuie să spunem clar și hotărât, că aceste tendințe sînt în contradicție cu interesele poporului moldovenesc, ele nu reflectă năzuințele și aspirațiile lui, nu corespund cătuși de puțin dorințelor lui” [3].

Prin discursul din 22 decembrie 1965 I. Bodiul aduce o serie de reproșuri istoricilor și științei istorice din Moldova, care, chipurile, nu-și îndreptătesc funcția socială. „Știința noastră nu a studiat cum se cuvine nici perioada ocupației prin violență a Basarabiei. Sub pretextul de „a nu răvăși trecutul”, oamenii de știință nu dezvăluie adânc situația economică, socială și culturală a poporului aflat sub călcâiul cotropitorilor (N.B! – nu se indică cine-s); lupta lui eroică pentru unirea cu Patria-mamă – Uniunea Sovietică”. Pe aceeași notă se recunoaște: „Noi am încetat chiar de a marca pe larg data de 28 iunie – ziua reunirii – marea noastră sărbătoare națională” [4].

Astfel, un prim impact al situației create va deveni intensificarea muncii ideologice pornind de la dezideratele programatice ale partidului. În documentele menționate se insistă în repetate rânduri că

„educația internaționalistă trebuie ridicată la o nouă treaptă și pusă la baza muncii ideologice. Educarea patriotismului sovietic, a prieteniei popoarelor URSS trebuie să se afle permanent în centrul atenției organizațiilor de partid” [5]. Ca argument se invocă faptul că acestei prietenii „norodul moldovenesc le datorează eliberarea sa de sub dominația moșierilor și capitaliștilor, alungarea ocupanților de pe pământul său, înflorirea economiei și culturii republicii” [6].

Disputele româno-sovietice în „problema Basarabiei” se amplifică și iau proporții în anii următori [7]. În acest context, anul 1967 reprezintă unul din exemplele cele mai elocvente ale impactului relațiilor dintre cele două țări, ajunse la punctul lor minim, asupra politicii culturale din RSSM.

Pentru URSS, anul 1967 a fost marcat de pregătirile pentru sărbătorirea jubileului de 50 de ani ai revoluției bolșevice, iar pentru conducerea republicii – o ocazie ordinară de a „convince” propriul popor și opinia publică internațională în ce privește „realizările” grandioase înregistrate în anii puterii sovietice. Deja la 13 februarie 1967 s-a desfășurat plenara ordinară a CC al PCM, în cadrul căreia I. Bodiul a prezentat raportul „Cu privire la pregătirile pentru semicentenarul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și sarcinile organizației de partid a republicii”, care, dincolo de spiritul mobilizator, conținea și o interpretare partinică a rolului acestui eveniment „epocal” în destinele „poporului moldovenesc”, expus în mod special într-un amplu compartiment chiar la începutul raportului, intitulat sugestiv „Unele chestiuni ale mișcării revoluționare din Moldova, lupta oamenilor muncii pentru Puterea Sovietică și apărarea cuceririlor ei”.

Este semnificativ faptul că, pentru prima dată în disputele din perioada anilor 1965-1966-1967, în discursurile publice ale lui I. Bodiul și ale altor demnitari din republică, în mod direct se face referință la România regală care ar fi „ocupat” în 1918 Basarabia [8]. Este un argument concludent, care denotă gradul de tensionare a relațiilor bilaterale, caracterul ireversibil al gravității evenimentelor care se desfășurau. Astfel, problemele limbii, abordate în 1965, erau strâns legate de cele privind istoria teritoriului dintre Prut și Nistru, precum și relațiile ruso-române și sovieto-române, viziunea promovată insistent de Moscova nefiind împărțită de „naționaliștii moldoveni”, influențați, desigur, de „propaganda românească”.

Reacțiile sovietice nu întârzie să apară de fiecare dată. În stânga Prutului, autoritățile locale amplifică și intensifică propaganda împotriva României,

denigrând regimul din Basarabia din anii 1918-1940 și criticând poziția Bucureștiului. Chiar și discursurile lui I. Bodiul devin tot mai agresive față de România, indiferent de epocile la care se refereau. Din acest moment, un element esențial îl constituie promovarea moldovenismului, cu precădere în domeniul cultural, în contrast cu ideile românismului. Dacă științele istorice încep o veritabilă campanie de exaltare a „slavismului”, „luptei comune împotriva exploatare”, „rolului eliberator”, punerea în practică a unui „moldovenism istoric cu caracter aniversativ de genul 1812, 1918, 1924, 1940, 1944 și a personalităților respective, în politica „culturală” propriu-zisă are loc o reorientare bruscă spre exacerbarea „prieteniei popoarelor U.R.S.S.”, „succesele grandioase” înregistrate de „poporul moldovenesc” în anii puterii sovietice, ruperea legăturilor de orice gen cu România. Într-o astfel de agendă se înscrie organizarea la Moscova a „zilelor culturii și artei Moldovei”, inaugurate la 5 septembrie 1967. Mesajul propagandistic al acestui eveniment este evident. În articolul lui I. Bodiul „Sărbătoarea frăției de nezdruincinat”, publicat cu această ocazie, se evidențiază amploarea și scopul desfășurării: „Pentru a participa la această demonstrație strălucită a realizărilor în domeniul culturii republicii, în capitala Patriei noastre au plecat sute dintre cei mai buni oameni de creație. Ei vor demonstra valorile spirituale ale norodului moldovenesc create în anii Puterii Sovietice, vor povesti despre contemporanul nostru, despre omul nou, ce posedă un orizont larg, profunde cunoștințe științifice, înzestrat cu o bunătate și dragoste de muncă, cu înalte gusturi estetice”. Chintesența acestuia rămâne, totuși, „prietenia multiseclară și dezinteresată”. Astfel, „norodul moldovenesc” care „așteaptă eliberarea de la Răsărit”... „n-a greșit în alegerea prietenului său”. Și „Marea Rusie i-a venit în ajutor, eliberându-l din robia străină”, drept rezultat, „astăzi, ca și în trecut, norodul recunoscător cântă în cântece, proslăvește în legende și cântece cu sfințenie amintirea minunaților viteji ruși. Ca urmare, multașteptata eliberare a venit la 28 iunie 1940. Această zi a pus începutul unei noi epoci în soarta norodului moldovenesc” [9].

Din acel moment, cu regularitate și într-un mod fastuos vor fi omagiate aniversările ordinare ale raptului Basarabiei de către sovietici, deghizate sub lozinca „eliberării poporului moldovenesc”. De asemenea, autoritățile sovietice au luat anumite contramăsuri practice și de alt gen. Mai întâi de toate, au fost limitate contactele directe moldo-române, reducându-se drastic, totodată, abonamentele la pub-

licațiile românești, de la 66 501 exemplare în 1966 la 4 275 în 1968. Ulterior, numărul abonamentelor din România pentru cetățenii RSSM fusese redus aproape complet, fiind permis numai unor persoane verificate, „demne de încredere” [10].

În acest context, spre deosebire de alte republici, unde „naționaliștii burghezi” locali erau priviți ca o amenințare la adresa unității statului sovietic, în Moldova, politica culturală sovietică s-a concentrat asupra cultivării unui naționalism moldovenesc subtil, de sorginte locală, și a unei identități moldovenești distincte ca o garanție a stabilității graniței de vest a Uniunii Sovietice [11].

În încheiere, ținem să concluzionăm că așa-zisul „naționalism” al lui N. Ceaușescu nu a făcut decât să accentueze izolarea RSSM față de România, nicidecum să apropie cele două maluri ale Prutului. El va servi, între altele, Kremlinului și conducerii docile de la Chișinău nu numai drept motiv pentru promovarea unui moldovenism primitiv, dar și ca pretext al declanșării unui val de represiuni și persecuții împotriva „elementelor antisovietice” din republică – o campanie ce o arunca într-un obscurantism spiritual care amintea de vremurile staliniste.

Bibliografie

1. Emil Ploeanu. Ideologia și adevărul istoric în istoriografia românească. Unele considerații. Analele Asociației Naționale a Tinerilor Istorici din Moldova. Revistă de istorie nr. 8., 2008, Chișinău, p. 196.
2. Moldova Socialistă, 23, 24 noiembrie 1965; Comunistul Moldovei, nr. 11, 1965, p. 7-23.
3. Cultura, 28 noiembrie 1965.
4. Moldova Socialistă, 5 ianuarie 1966; Cultura, 8 ianuarie 1966.
5. Moldova Socialistă, 5 ianuarie 1966; 7 ianuarie 1966; 19 decembrie 1965; 12 februarie 1966; Cultura, 8 ianuarie 1966, 12 februarie 1966, 15 ianuarie 1966.
6. Moldova Socialistă, 19 decembrie 1965.
7. Charles King. Moldovenii, România, Rusia și politica culturală. Ed. Arc, 2002, Chișinău.; Kateryne Verdery. Compromis și rezistență, Cultura română sub Ceaușescu. E. Humanitas. București, 1994, p. 98.
8. Moldova Socialistă, 16 februarie 1967; Cultura, 18 februarie 1967.
9. Moldova Socialistă, 5 septembrie 1967.
10. Ioan Popa, Luiza Popa. Români, Basarabia și Transnistria. București, Editura Fundația Europeană Titulescu, 2009, p. 207.
11. Charles King. Moldova Postsovietică. Iași. 1997, op. cit., p. 29.

Eudochia Zavtur. Seria M. Eminescu. *De dragoste*. 1986, 200×150 mm, acvaforte